

ks. prof. dr hab. Tomasz Rozkrut
33-100 Tarnów, Plac Ojca Świętego Jana Pawła II nr 1
Wydział Prawa Kanonicznego
Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie

O C E N A

rozprawy doktorskiej z prawa kanonicznego:

„*Ratio legis* kan. 226 § 2 Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 roku”,
Warszawa 2020, s. 303, napisanej przez p. mgr Bogumiłę Olejnik na
Wydziale Prawa Kanonicznego Uniwersytetu Kardynała Stefana
Wyszyńskiego w Warszawie, w ramach dyscypliny naukowej prawa
kanonicznego, pod kierunkiem ks. prof. UKSW dra hab. Wojciecha Necla,
w odpowiedzi na uchwałę Rady Dyscypliny Prawa Kanonicznego UKSW z
dnia 20 października 2020 roku

1. Ogólna prezentacja rozprawy doktorskiej

Prezentowana rozprawa doktorska: „*Ratio legis* kan. 226 § 2 Kodeksu
Prawa Kanonicznego z 1983 roku”, posiada następującą strukturę wewnętrzną:

- Spis treści (s. 2-7),
- Wykaz skrótów (s. 8-10), który został podzielony na dwie grupy, to
znaczy wlicza w pierwszej części skróty różnych dokumentów Kościoła oraz
innych publikacji, natomiast druga grupa obejmuje wykaz skrótów powszechnie
stosowanych. Przy czym pomyłkowo na s. 8 dla posynodalnej adhortacji
apostolskiej papieża Franciszka „*Amoris laetitia*” zamiast skrótu „AL” wpisano
skrót „AM”, jak również sam zapis łacińskiego słowa „*laetitia*” zmienił
przypadek na „*laetitiae*”,
- Wstęp (s. 11-20),

- pięć rozdziałów (s. 21-240), które zostały następująco zatytułowane: rozdział pierwszy – „Fundamenty kan. 226 § 2 Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 roku” (s. 21-63),

rozdział drugi – „Nauczanie Soboru Watykańskiego II oraz późniejsze dokumenty powszechne Kościoła katolickiego na temat prawa-obowiązki wychowania potomstwa” (s. 64-96),

rozdział trzeci – „Ratio legis kan. 226 § 2 w pracach Papieskiej Komisji dla Rewizji Kodeksu Prawa Kanonicznego” (s. 97-121),

rozdział czwarty – „Elementy normy kodeksowej” (s. 122-179),

rozdział piąty – „Płaszczyzny wychowawczego prawa-obowiązki rodziców” (s. 180-240).

Każdy z tych pięciu rozdziałów rozprawy doktorskiej posiada właściwe wprowadzenie oraz zakończenie w formie wniosków; ponadto rozdziały doktoratu zostały merytorycznie dobrze zaplanowane, to znaczy, rozdział pierwszy ma charakter ogólny oraz wprowadzający i dotyczy najbardziej podstawowych, czyli fundamentalnych zagadnień dotyczących procesu wychowawczego, i to w perspektywie powszechnej czyli ogólnoludzkiej.

W ten sposób została stworzona rzeczywiście interesującą strukturą doktoratu, niewątpliwie przejrzysta i logiczna, która nie jest tylko zaprezentowaniem doktryny prawnej Kościoła w obranym przedmiocie badań, ale zawiera także wnioski praktyczne, co jest niewątpliwie bardzo ważne. Stąd też dokonane badanie zawiera cenny element twórczy Doktorantki, który został ukierunkowany na konkretne praktyczne postulaty, przede wszystkim poprzez wskazanie bardzo konkretnych obszarów wychowawczych. W ten sposób recenzowany doktorat staje się jednocześnie twórczą rozprawą naukową, która ma praktyczne odniesienie do rzeczywistości.

- Zakończenie (s. 241-247),

- Bibliografia: (s. 248-303), która, ma następujący podział wewnętrzny: I. Źródła (w tym: 1. Dokumenty Soboru Watykańskiego II, 2. Dokumenty

Papieskie, 3. Kodeksy Prawa Kanonicznego, 4. Dokumenty Dykasterii Kurii Rzymskiej, 5. Dokumenty Papieskiej Komisji dla Rewizji Kodeksu Prawa Kanonicznego, 6. Pozostałe źródła, 7. Inne źródła) oraz II. Literatura, na którą składają się publikacje różnojęzyczne. W tym bardzo dokładnym wykazie, Doktorantka, ponadto poprzez zastosowanie przypisów wyjaśniła w przypisie nr 1 na s. 248, że „Źródła zostały uporządkowane zgodnie z hierarchią i chronologią ogłoszenia”; w przypisie nr 2 na s. 249, że „Dokumenty papieskie uporządkowano według pontyfikatów i daty promocji”, oraz w przypisie nr 3 na s. 254, że „Dokumenty zostały uporządkowane zgodnie ze strukturą zawartą w Konstytucji apostolskiej Jana Pawła II *Pastor Bonus*”. To wszystko świadczy o wyjątkowej dokładności badawczej Doktorantki. Poprawy wymaga jedynie zapis nazwiska kard. P. Erdö na s. 268.

Sam tytuł rozprawy doktorskiej – „*Ratio legis* kan. 226 § 2 Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 roku” – został niewątpliwie sformułowany w sposób jasny i precyzyjny, a zarazem interesujący i budzący ciekawość: *jakie są owe racje analizowanej normy prawnej Kościoła?*

W dziesięciostronicowym Wstępie do rozprawy doktorskiej, merytorycznie jak najbardziej poprawnym, Doktorantka ogólnie wprowadza czytelnika w problematykę swoich badań. Jest to wprowadzenie owszem szerokie, ale jak najbardziej właściwe, także poprzez odwołania do, niestety nieżyjących już autorytetów współczesnej kanonistyki, takich jak kard. Z. Grocholewski, J. Hervada, czy R. Sobański. Ukazuje fundamentalne znaczenie prawa naturalnego, i w tym kontekście stawia pytanie na s. 14 o cel prawa w Kościele. Po wskazanych prawidłowych wywodach dotyczących fundamentów prawa, Doktorantka, wskazuje na istniejące dotychczasowe opracowania w przedmiocie badań, aby na s. 17 napisać, że „Polska literatura kanonistyczna, choć niejednokrotnie nawiązuje do omawianego zagadnienia, to nie zawiera pozycji, które omawiałyby zjawisko całościowo, z uwzględnieniem źródeł, historii oraz aktualnego nauczania Kościoła, szczególnie na temat treści

rodzicielskiego prawa i obowiązku wychowania”. W dalszej części omawianego „Wstępu” została ukazana problematyka poszczególnych pięciu rozdziałów analizowanego doktoratu oraz zastosowane metody w redakcji dysertacji doktorskiej. Ogólnie należy zatem powiedzieć, że mamy do czynienia z właściwym wprowadzeniem do rozprawy doktorskiej.

Zasadniczy korpus pracy doktorskiej rozpoczyna rozdział, o charakterze wprowadzającym, na temat fundamentów analizowanej normy z Kodeksu prawa kanonicznego z roku 1983: „Fundamenty kan. 226 § 2 Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 roku” (s. 21-63). We wstępie do rozdziału czytamy, że rozdział ten „zawiera analizę fundamentalnych zasad leżących u początków istnienia prawa i obowiązku wychowania potomstwa. ... Wkład w rozwój myśli na temat prawnonaturalnych korzeni wychowawczego obowiązku rodziców miał św. Tomasz z Akwinu, który czerpiąc z koncepcji Arystotelesa, uzasadniał obecność naturalnych uprawnień w człowieku, wynikających z aktu stworzenia i jako źródło natury podawał Boski rozum” (s. 21). Rozdział ten analizuje biblijne wypowiedzi na temat wychowania potomstwa, ukazuje także obowiązek wychowania na przykładzie prawa rzymskiego, wychowanie w myśli prawnej Kościoła na przestrzeni stuleci w jej doktrynalnym rozwoju, łącznie z kodyfikacją pio-benedyktyńską z roku 1917 oraz, Magisterium Biskupów Rzymskich w dwudziestym wieku. Rozdział kończy dziewięć wniosków.

Rozdział drugi, „Nauczanie Soboru Watykańskiego II oraz późniejsze dokumenty powszechne Kościoła katolickiego na temat prawa-obowiązki wychowania potomstwa” (s. 64-96), ukazuje współczesne Magisterium Kościoła w analizowanym przedmiocie. Analizie poddane zostały takie dokumenty soborowe jak: „Gravissimum educationis” (1965), „Apostolicam actuositatem” (1965) oraz „Gaudium et spes” (1965). Sukcesywnie analizie poddane zostały aspekty wychowania poruszane przez wybrane Synodu Biskupów, oraz Doktorantka skupiła się na ukazaniu rodziny jako naturalnego i najważniejszego środowiska wychowawczego w nauczaniu papieża Jana Pawła II (s. 81-92), aby

zakończyć na nauczaniu papieża Franciszka. Rozdział kończy podsumowanie w formie 6 wniosków. W jednym z nich czytamy, że „Sobór potwierdził wielowiekowe nauczanie Kościoła w omawianej materii i przypomniał, że rodzicom przysługuje pierwszorzędne prawo i posiadają oni obowiązek wychowania potomstwa. Funkcja ta wynika z prawa naturalnego i jest konsekwencją przekazania życia. Rola rodziców w dziele wychowania jest niezbywalna i niezastąpiona. Stanowi realizację apostołstwa małżonków chrześcijańskich” (s. 95, wniosek nr 3) Jak zatem wypada zauważyć, zestawiając rozdział pierwszy oraz drugi recenzowanego doktoratu, wypracowany został bardzo szeroki i niewątpliwie ważny kontekst dla zrozumienia oraz skomentowania analizowanego kanonu, czyli normy 226 § 2 Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 roku. Mamy tutaj wskazane fundamenty biblijne, rzymskie, oraz te wynikające w szczególności z rozwoju poprzez stulecia myśli Kościoła, aż do czasów nam współczesnych. Wymagało to od Doktorantki niewątpliwie żmudnej oraz cierpliwej kwerendy, a jednocześnie sprawia, że oceniany doktorat już poprzez analizy zawarte w pierwszym i drugim rozdziale jest wartościowy.

Rozdział trzeci - „Ratio legis kan. 226 § 2 w pracach Papieskiej Komisji dla Rewizji Kodeksu Prawa Kanonicznego” (s. 97-121) – wskazuje, w jaki sposób analizowana norma została wypracowana poprzez żmudny posoborowy proces legislacyjny. W szerokim spojrzeniu, mającym za przedmiot wypracowanie obowiązującej normy, Doktorantka ukazała przebieg prac ustawodawczych, wskazując że papież Jan XXIII wskazał, że nowy kodeks prawa kanonicznego ma być dostosowany do realiów i wymagań, przed jakimi przyszło stanąć współczesnemu Kościołowi (zob. s. 98). Nie pominęła w swojej pracy także spraw związanych z „Lex Ecclesiae Fundamentalis” (s. 107-116), oraz włączenia LEF do promulgowanego w roku 1983 przez Jana Pawła II posoborowego Kodeksu prawa kanonicznego. W ostatnim wniosku, nr 4, czytamy: „Ze względu na porzucenie idei promulgowania *Lex Ecclesiae*

Fundamentalis, norma dotycząca prawa i obowiązku wychowania potomstwa została umieszczona w księdze II KPK, w tytule poświęconym prawom i obowiązkom wiernych świeckich. Jest to katalog o charakterze podstawowym. Analizowana norma została dodana jako paragraf drugi do kan. 226 KPK, który mówi o obowiązku małżonków chrześcijańskich. Tym samym, Ustawodawca kościelny wyraźnie złączył prawo i obowiązek wychowania potomstwa z instytucją małżeństwa i zbudowanej na jego fundamencie rodziny” (s. 121).

Rozdział czwarty został zatytułowany bardzo syntetycznie – „Elementy normy kodeksowej” (s. 122-179). Jak wskazała już na samym początku Doktorantka, rozdział ten będzie miał na celu analizę znaczenia poszczególnych słów badanej normy oraz zostanie wskazana szersza interpretacja użytych terminów w kontekście całości Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 roku, a także w odniesieniu do innych źródeł prawa kościelnego (s. 122). Stąd też po pięciostronicowym wprowadzeniu do tego rozdziału, zostały wyróżnione następujące bloki tematyczne:

1. Podmiot prawa-obowiązku wychowania,
2. Sakrament małżeństwa jako fundament kan. 226 § 2 Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 roku,
3. Charakter normy kodeksowej – *gravissima obligatione et iure*,
4. Przedmiot prawa-obowiązku – *educatio filii*,
5. Wychowanie zgodnie z nauką przekazywaną przez Kościół – *secundam doctrinam*,
6. Funkcja kan. 226 § 2 Kodeksu Jana Pawła II.

Na szczególniejszą uwagę zasługuje cenna refleksja na s. 137-138 dotycząca prawa-obowiązku wychowania potomstwa w przypadku stwierdzenia nieważności małżeństwa.

Ostatni rozdział dysertacji dotyczy płaszczyzny wychowawczej - „Płaszczyzny wychowawczego prawa-obowiązki rodziców” (s. 180-240). Doktorantka we wprowadzeniu do ostatniego rozdziału pracy, który

niewątpliwie jest syntezą dokonanych badań, napisała, że „trzeba omówić dziedziny i płaszczyzny wychowania, jakie są zobowiązani podjąć rodzice w całym procesie wychowawczym, tak aby był on kompletny i zgodny z określonym przez Ustawodawcę kościelnego celem” (s. 180). Sukcesywnie zostały wyodrębnione zagadnienia bardzo konkretne:

1. Wychowanie naturalne, a w nim: wychowanie fizyczne, wychowanie społeczne, wychowanie intelektualne, wychowanie kulturalne, wychowanie seksualne;

2. Wychowanie moralne, a w nim: definicja wychowania moralnego, metody moralnego wychowania potomstwa, wychowanie do wartości;

3. Wychowanie nadprzyrodzone, a w nim wychowanie religijne, wychowanie chrześcijańskie, wychowanie katolickie,

4. Relacja rodzicielskiego prawa-obowiązku wychowania do pozostałych podmiotów wychowawczych.

Rozdział ten został zakończony czterema wnioskami, które tworzą podsumowanie rozdziału.

W Zakończeniu rozprawy doktorskiej znajdujemy podsumowanie dokonanej pracy na temat jakże ważnych praw i obowiązków rodzicielskich. Doktorantka jasno zaznaczyła, że „Zobowiązanie to ma charakter naturalny, ponieważ wynika z ustanowionego przez Boga porządku stworzenia i jest konsekwencją przekazania życia. ... W niniejszym opracowaniu podjęty został temat ukazania racji istnienia wskazanego prawnonaturalnego zobowiązania w systemie prawa Kościoła rzymsko-katolickiego” (s. 241).

Wskazane podsumowanie zawiera także ważną wskazówkę o charakterze praktycznym (zob. s. 246), wraz ze wskazaniem na s. 247 nowych obszarów badawczych: „Obszarem badawczym, który wymaga zgłębienia jest również sytuacja rodzin migracyjnych, w których proces wychowania potomstwa napotyka na liczne trudności związane z rozłąką lub środowiskiem, w którym niejednokrotnie trudno realizować wychowanie na płaszczyźnie

nadprzyrodzonej”. Ważna jest także ostatnia konkluzja, a zarazem ostatnie zdanie recenzowanego doktoratu: „Każda norma obecna w systemie prawa kanonicznego powinna spełniać wymóg skoordynowania z podwójną naturą Kościoła: ziemską i nadprzyrodzoną. Z tego wynika, że zadaniem przepisu kanonicznego jest nie tylko regulowanie życia społeczności ziemskiej, ale także wykraczanie poza widzialne granice i w konsekwencji ukierunkowanie w stronę celu ostatecznego człowieka, którym jest zbawienie” (*tamże*). Jest to zarazem piękne świadectwo Doktorantki, które w dzisiejszym świecie o bardzo zróżnicowanych poglądach, wskazuje także na jej dużą odwagę osobistą.

2. Ocena merytoryczno-formalna

Recenzowana rozprawa doktorska jest interesującym, niewątpliwie twórczym, współczesnym studium ważnej normy prawnej Kościoła, która jak się wydaje w dzisiejszej rzeczywistości pozostaje albo zupełnie zapomniana, albo praktycznie nie jest ona stosowana. Doktorantka wykorzystała w swoich badaniach bogatą literaturę przedmiotu: polską oraz obcojęzyczną. Przypisy w rozprawie doktorskiej zostały sporządzone dokładnie, warto także podkreślić, że nie zostały one „sztucznie napompowane”, co często spotykamy we współczesnych doktoratach, w których można znaleźć przypisy zawierające odwołania, przynajmniej wątpliwe, gdy idzie o poruszaną problematykę z prezentowanym problemem badawczym, do różnych publikacji. Podkreślić należy także wysoki poziom edytorski recenzowanego doktoratu.

W szczególności na pozytywne podkreślenie zasługuje dobrze napisany Wstęp, dokładne i poprawne pod względem merytoryczno-formalnym zredagowane wprowadzenia oraz podsumowania (w formie wyliczonych wniosków) poszczególnych rozdziałów pracy, jak również bogata treść poszczególnych rozdziałów doktoratu.

Pod względem metodologicznym praca jest jak najbardziej solidnym oraz twórczym opracowaniem.

W dalszej kolejności należałoby podkreślić, iż układ pracy jest jasny, przejrzysty, logiczny oraz spójny, poszczególne wypowiedzi Autora są dobrze oraz starannie udokumentowane, podobnie język rozprawy jest jasny i precyzyjny oraz naukowy.

Doktorantka umiejętnie wskazała, że analizowana norma ma bardzo głęboki oraz rozległy fundament dogmatyczno-prawny oraz bogatą historię doktrynalną.

Recenzowana praca jest całościowym studium podjętej, niewątpliwie interesującej, problematyki badawczej; jej zakres został bardzo precyzyjnie wyodrębniony oraz zakreslony.

3. Wniosek

Recenzowana rozprawa doktorska charakteryzuje się poprawnym poziomem badań naukowych; jest interesującym oraz wyczerpującym studium kanonicznym. Całościowa zatem ocena rozprawy doktorskiej jest jak najbardziej pozytywna.

Konkludując, stawiam wniosek do Prześwietnej Rady Dyscypliny Naukowej Prawa Kanonicznego Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie o kontynuowanie rozpoczętego przewodu doktorskiego p. mgr Bogumiły Olejnik.

Handwritten signature in blue ink, appearing to read 'Ms. Roman Rokant'.

Tarnów, dnia 18 grudnia 2020 roku